

Yaşlı ve Sübyan

Süha ÜNSAL

Bu yazı, okunabilir bir hayat hikayesi yazabilmek için gereken asgari edebi yetenekten ve eksikleri tamamlayabilecek tarihi bilgiden yoksun bir torunun, yılanların Allah'ı Evran'ı, hacı leyleklerin can düşmanı soyak kuşlarını, ağıt dinlemenin acısını öğreten anneanneye vefa borcunu ödeyebilmek için kaleme alınmıştır. Oysa Zeynep Ünsal, 1996 senesindeki ölümünden çok önce, bütün borçların ödendiğine inanıyordu; çünkü on beş yıl önce, yatağında uyuyamaz ve sessiz sedasız ölen oğullarına ağıtlar söyleyip ağlarken, uyuyabilsin diye bir bardak ayran vermiştim ona.

Zeynep, Hatay'ın Erzin İlçesi Nüfus Müdürlüğü kayıtlarına göre, 1315 (1899) senesinde Erzin'de doğmuş. Nüfus kayıtları anlatılan hikayelerle örtüşmüyor; büyük kızı Sultan'la büyük oğlu Hasan'ın doğum tarihleri birbirine karışmış görünüyor. "Kaç Kaç"ta küçük kardeşi Ahmet'in elinden tutmuş, oğlu Hasan sırtında dağlara gidişini anlattığına göre, Hasan 1334 (1917) doğumlu olmalı. Bu hesaba göre Zeynep Hasan'ı on dokuz yaşında doğurmuş; ama o Hasan'ı on beş yaşında doğurduğunu söylerdi, düşüğün de bir yıl önce olduğunu.

Yaşayan akrabalarından evlenme tarihini hatırlayan yok. Ablası Sultan öldüğünde, "damatlarını çok seven" ailesi, onu eniştesine ikinci karı olarak vermiş. "Sabi sübyandım" diye başlardı anlatmaya; Emin Ağa evde olmadığı zamanlar bahçeye çıkıp arkadaşlarıyla evcilik oynarmış.

Nüfus kayıtları da evlilik tarihini bildirmiyor; hikayelerinden hatırladığım kadarıyla on iki – on üç yaşlarındaymış. Belki biraz daha küçük; ama nikahtan sonra gerdek

olmadığını, uzun zaman adet görmesini beklediklerini anlatırdı. Anlatılanlara göre bu bekleme en az bir yıl sürmüştü. Evdeki ilişkisi, kayınvalidesi Huri Kadın ile; toz-toprak ve çamur içinde gün boyu oynayıp eve döndüğünde Huri Kadın çocuk yaştaki gelini yıkar, giydiren, saçlarını tararmış. Zeynep geceleri onun koynunda uyurmuş. Hattâ Emin Efendi'nin geldiğini görünce "Aman! Yine geldi şu göğ gözlü herif" diye söylendiğini anlatırdı. Belki de annesi yerine koyduğu Huri Kadın'ın koynunda uyurken bir gün adet görüveren bu çocuk nasıl gerdeğe girdi, neler hissetti pek bilmiyoruz; ama Emin Efendi'yi anlatırken kendisine karşı her zaman nazik olduğunu söylerdi.

Yanılma payı yüksek olmakla birlikte, Payas eşrafından Alicülük Hasan Efendi'nin ikinci kızı Zeynep, muhtemelen 1330 ile 1331 (1914-1915) yılları arasında Erzincan Hacı Hasan Efendi'nin beşinci ve Huri Hanım'ın üçüncü çocuğu olarak, nüfus kayıtlarına göre 1311'de (1895) doğmuş olan Mehmet Emin'e gelin gitmiş. 1334'de on beş yaşındayken Hasan'ı doğurduğuna göre, gerçek doğum tarihi 1319 (1903) olarak hesaplanabilir. Zeynep'in nüfus kayıtlarında doğum yerinin Erzincan olarak verilmesinde de devletlû bir hata olmalı. Bu kayıtlarda, Zeynep'in tek evliliğini Mehmet Emin'le yapmasına ve bu evlilikten son çocuğunu 1941'de doğurmuş olmasına rağmen, Mehmet Emin'in büyük kardeşi İbrahim, Zeynep'in ikincisi kocası olarak geçmektedir. Oysa İbrahim 1929'da ölmüştür. Bu nedenle resmi kayıtların anlatılan hikayelerden daha güvenilir olduğunu söyleyebilmek güç; yani hikayeler Zeynep'in doğum yerini de Payas olarak gösteriyor.

Devletin kayıtlarına göre sekiz çocuğu olan Zeynep, bir düşüğün ardından on doğum yapmıştır. 1917'deki bu düşükle başlayan doğurganlığının son bebesini 1941'de dünyaya getirdiğinde, devletin hesabına göre kırk iki, kendi hesabına göre 38 yaşındadır. İlk gebeliği ise bizim hesabımıza göre, on üç ya da on dört yaşında gerçekleşmiştir.

Kayıtlar, son çocuğu 1941'de doğan Emin Efendi'nin 25 Kasım 1937'de öldüğünü söylüyor; oysa anlatılanlara göre ölüm tarihi 1943'tür. Zeynep'in 1938 doğumlu son kızının nüfus tescil tarihini 1933 olarak veren resmi kayıtlar, Zeynep'in son çocuğu İsmet'in babasının ölümünden en az üç yıl sonra doğmadığına dair, Emin Efendi ahvadının yüreğine su serpmektedir. (Şükran doğum tarihinin 1935 olduğunu söylemektedir). Elbette ki devletlû kayıtların bir ciddiyeti vardır; "ma non troppo".

Velhasıl, Zeynep'in doğumuna ilişkin verilen 1315 ve 1319 tarihleri de şüphelidir; ama benim ilk hatırladığım günlerden ölümüne kadar o hep yaşlıydı ve kocasının eve dönmesini beklerken bahçede evcilik oynayan bir "sabi sübyan"ı hiç tahayyül edemedim.

"Sabi sübyan" da olsa aşk sarıyor herhalde; daha çocuk yaşta evinden ayrılıp gelin giden Zeynep'in hayatında en çok kıskandırdığı kişi, kocasının ilk karısı olan ablası Sultan

olmuş. Bu kıskançlık evliliğinden biraz sonra başlamış olsa gerek; çünkü evliliğinin ilk yıllarında kocasıyla bir ilişkisi olmadığı anlatılıyor.

Zeynep en yaşlı günlerinde bile güzel bir kadındı; ama Emin Efendi'nin nüfus kayıtlarında adı geçemeyen ilk karısı Sultan'ın güzelliği Payas'ta da Erzin'de de dillere destanmış. Emin Efendi ikinci karısı Zeynep'le Payas'a kayınpederinin evine geldiğinde, geceleri ay ışığında, şimdi yerinde yeller esen konağın balkonundan mezarlığa doğru dalıp gidirmiş de Zeynep kocasının, daha ilk gebeliğinde Zekiye'yi doğurup, bebekten kısa bir süre sonra da ölüp giden Sultan'ın mezarına aşkla baktığını düşünür, içeri kaçar ağlarmış.

Emin'le Sultan tam on ay evli kalmışlar; gelin hemen gebe kalmış. Bebek doğumdan birkaç gün sonra ölmüş ve Sultan loğusa yatağından kalkmamış. Alicülük Hasan Efendi,

gözlerinin önünde eriyen kızının derdine deva, gayr-i müslim bir doktoru getirmiş. Doktor Sultan'ın uzun zamandır böbreklerinden hasta olduğunu; ama bünyesinin gebelik ve doğumu kaldıramadığını söylemiş.

Kim bilir Zeynep, kocasının aslında başka bir kadına aşık olduğunu düşünüp ağlarken kaç yaşındaydı? Kim bilir, kocasına aşık mıydı? Aşk, Erzin'le Payas'ta anlatılan hikayelerde fazla yer tutmaz. Emin Efendi'nin doğan ilk kızına ölen karısının adını vermesi aşkından mıdır yoksa aileye saygısından mı, bilinmez; ama Zeynep'in büyük kızı Sultan, sırf Emin Efendi'nin bakıp durduğu mezarlıkta yatanın adını taşıdığı için annesinden çok dayak yediğini söylüyor. Yani ki kıskançlık alevi uzun zaman kavurmuş Zeynep'in kalbini.

Zeynep'in çocukluğundan hatırlayıp bana anlattığı ilk hikaye, hadi nüfus kayıtlarına itibar edelim, dokuz yaşında, anlatılanların hesabına göre beş yaşında, arkadaşlarıyla bahçede oynarken, Payas Kalesi'nin kapılarının açılıp, zindandaki mahkûmların salınmasıydı. Ceneviz döneminden kalmış olması kuvvetle muhtemel ve meşhur

“konuk”larından biri 1873’deki Kıbrıs yolculuğundan önce kısa bir süre misafir edilen Namık Kemal olan bu Kale, Osmanlı’nın son dönemlerine kadar kullanılmıştır. Kaleden çıkan mahkûmları gördüklerinde nasıl evlere kaçtuklarını anlatırken korkusu hâlâ gözlerinden okunurdu. Yaş hesabına da temel aldığımız yıl, büyük bir ihtimalle 1908 olmalı; sadece Selânik ve İstanbul’a değil bütün Anadolu’ya gelen “hürriyet”in salıverdiği bu mahkûmlar 1909’da neredeydiler bilinmez, Zeynep’in o günü hatırlayabilecek yaşta olup olmadığını bile tam bilemiyoruz; ama 1909 Adana olayları olarak bilinen boğazlaşmadan sonra yargılanıp asılanlardan biri olduğunu sandığımız Hacı Mustafa için söylenen ağıdı bugünlere Zeynep taşıdı:

“Ezan okur döne döne
Can veriyor süne süne
Hacı Mustafa asılınca
Şaşmış değirmeni gezer*

Derelerde biter nergis
Anam ağlar gece gündüz
Hacı Mustafa asılınca
Tutuldu ay ile yıldız.”

1909 yargılamaları Damar Arıkoğlu’na göre 28 kişinin idamı ile sonuçlanmıştır. Ancak Çukurova’daki boğazlaşma 1909 olaylarıyla bitmemiş, 1919’da çetecilikten idama mahkum edilenler de olmuştur. 1919’da idam edilenlerden biri de, Zeynep’in, o tarihte henüz on sekiz yaşında olduğu söylenen amcası Ali’dir. Anlatılanlara göre, Ali’nin ceza almaktan kurtulması için sorgulamalar esnasında kendisine büyük kolaylıklar gösterilmiştir; ama o, bütün ısrarlara rağmen olaylardaki sorumluluğunu inkar etmeyi reddetmiştir.

Payas, Adana Vilayeti’ne bağlı bir kaza; bu kazadan Zeynep’in taşıyıp getirdiği anonim ağıtlardan biri daha idam öyküsü. Ama Osmanlı’nın astığı bu beyin “günahı”nı bilmiyoruz, kim olduğunu da.

“Adana’dan valî gelir
Topraktan temenna alır
Yedi obanın bir beysi
Kendirde takılı kalır.”

* Bu dizeyi her seferinde böyle söyledi.

Zeynep, Payas eşrafından Alicülük Hasan Efendi'nin kızıdır; ailenin hali vakti yerindedir. Küçük bir liman kasabası olan Payas'ta Alicülük Hasan Efendi, bağ ve bahçe gelirlerinden başka, ticaretten de hatırı sayılır paralar kazanmaktadır. Zeynep giyinip kuşanmayı sever; açık ve parlak renkleri özellikle tercih etmektedir. Yaşlılığında bile, çocukları, torunları kendisine siyah, gri, kahverengi tonlarında elbiselikler, başörtüleri, yelekler, kazaklar hediye ettiğinde "sevinçle" kabul ederdi etmesine de, bunları kullandığı pek görülmezdi. Daha çocuk yaşta evlenen Zeynep, kocasının ailesinin de hali vakti yerinde olmasına rağmen, kendi ailesinden maddi destekler görmüştür. Damat, Alicülük ailesi tarafından çok sevilmektedir. Sık sık Payas'a gitmekte, baba evinde kalmaktadırlar. Adana ve Halep vilayetlerinin Fransız kuvvetleri tarafından işgalinin ardından, Fransız korkusundan daha büyük olan, geri dönen Ermenilerin intikam alacağı korkusuyla yaşanan "kaç kaç"ta da Payas'tadırlar. Aile, Gâvur Dağları'nın tepesindeki Buzdonduran Yaylası'nda üç ay kalır. İlk işgal günlerinin korkusu atlatılıp gündelik hayatın galesi başladığında, evliliğinin herhalde üçüncü senesinde, 1334'de doğurduğu ilk çocuğu Hasan ve kocası ile birlikte 1335 senesinin bir gününde yine Payas'ta, Alicülük Hasan Efendi'nin konağındaşırlar. Konakta, her zaman olduğu gibi çok sayıda misafir de vardır. Öğlen yemeğinden sonradır ve birden bir manga Fransız askeri evi basar. Selamlığa doluşan askerler evdekilere karşı kaba muamele etmez; ama altınları alırlar. Zeynep, altın liralarla dolu fesini ve boynundaki beşi birliği çıkarıp yavaşıca sedirin altına saklar; ama pencereden içeriyi gözleyen bir asker bunu görür. Zeynep'in altınları, evden alınanların arasında küçük bir parçadır. Yıllar boyunca o günü korkuyla anlattı; ama Fransız askerlerinin "kibarlığını" da hiç unutmamıştı.

Gençlik yıllarında kendini "uykucu ve korkak" biri olarak anlatırdı. Korkaklığının kocası öldüğü gün geçtiğini söylerdi; ağır ve derin uykusu daha ilk çocuğunu emzirirken kendisine süt evladı kazandırmış. Hasan daha ancak emekleyen bir bebekken evde yalnızdırlar ve Zeynep yine derin uykularından birindedir. Hasan'ın ağlamaları giderek çığlıklara dönüşür. Akrabalar gelip sürgülü kapıyı vururlar; ama bebeğin ağlama seslerinden başka tek bir ses gelmez içerden. Sonunda kapıyı kırıp girerler. Emin Efendi'nin o sıralarda on – on bir yaşında olan yeğeni Hatice bebeği kaptığı gibi hâlâ uyumakta olan yengesinin iki memesini birden açar, birini Hasan'a verir, ötekini kendi emmeye başlar. Hatice'nin anlattığına göre insan sütü, ne inek ne keçi sütüne benzemez; anlatılmaz bir lezzetteymiş.

Bu olaydan bir yıl sonra, ikinci çocuğu Sultan doğar. Hayatta kalan üç kızı arasında, annesi hakkında konuşmayı sadece Sultan kabul etmedi; adı yüzünden kendisini sevmediğini düşünüyordu. Sultan'ın doğumundan sonra, beş yıl doğum yapmayan Zeynep, 1925 ve 1927'de iki erkek çocuk daha doğurmuştur. Kemal ve Ali.

Çocuk ölümleri konusunda erkeklerle kadınların algıları farklıdır. Erkekler ancak kucaklarına alabildikleri çocukların ölümünü algılayabilirler; ama içinde taşıdığı bebeği

elbette ki erkekten daha fazla hisseden kadın için düşük de bir bebek ölümüdür. Erkekler bu isimsiz bebeklerin ölüm acısını, zor da olsa öğrenebilir; ama kadınlar kadar hissedemezler. Zeynep ilk bebeğini daha on üç - on dört yaşında kaybetmiştir; 1929'da ölen Ali ve 1934'de doğup 1936'da ölen Saadet ise Zeynep ve Emin Efendi'nin kaybettikleri bebeklerdir. Yaşlılığından ölmezden öncesine kadar, uykuya geçmeden önce kaybettiği çocuklarına ağıtlar söyleyen Zeynep'in bu üç bebesi için ağıt söyleyip söylemediğini bilmiyorum.

1936'ya kadar Erzincan ve Payas arasında geçen hayatta, Erzincanlı Hacıhasan ailesinin hali vakti yerinde ve kayınpederi Payas'lı Alicülük Efendi'nin ticaret yaşamı sekteye uğramış, lakin bağ bahçe gelirleri ne kadar iyi olsa da, Emin Efendi için, devler kapısında bir iş edinmenin zamanı gelmiştir. Vergi tahsilatı olarak Kozan'a gider. Aile dokuz kişidir. Zeynep, Emin Efendi, Hasan, Sultan, Kemâl, 1930'da doğan Sulbiye, 1934'de doğan Saadet, 1932'de doğan Ahmet Cemal ve 1935'de doğan Şükran.

Kozan'da geçen dört yıl Zeynep için bir ölüm, bir doğum, bir düğün ve bir torun haberidir. Kucağına aldığı ikinci bebeği Saadet 1936'da ölür, ertesi yıl kızı Sultan bir teğmenle evlenerek Antep'e gider. 1938'de Zeynep Tahsin'i, kızı Sultan ise Gönül'ü doğurur. Seksen beş torunun ilki doğmuştur.

Eskinin kısa yolları modern zamanların araçlarına rağmen uzamıştır. Kozan Payas'a uzaktır ve Zeynep anasının evini özlemektedir.

“Anama söyleyin de yaylasını yaylasın
Yaylasın da gönülcüğün eylesin
Üç kızı var da beni neylesin
Koyma Kadir Mevlam beni gurbette

Teperim teperim de tepe delinmez
Erbişimden çula bulgur serilmez
Akşam olur gözüme uykular gelmez
Koyma Kadir Mevlam beni gurbette.”

1939'da vergi tahsilatı Emin Efendi, karısı ve altı çocuğuyla birlikte ticaret yapmak için Erzincan'a döner. Ölümünden sonrasına dair anlatılan yoksulluk günleri bu ticaret işlerinin pek de kârlı geçmediğini gösteriyor. 1941 senesinde ailenin son çocuğu İsmet dünyaya gelir. Büyük oğul Hasan askeredir. Hacıhasanlı mahallesinde, iki göz bir evde dokuz kişi yaşamaktadırlar. Emin Efendi, 1943'te kendi topladığı bir tencere mantarı yeyip öldüğünde Zeynep en büyüğü yirmi beş, en küçüğü iki yaşında yedi çocukla, kırk dört yaşında Erzincan'da bir başına kalır. Savaş yıllarıdır ve hanelerin çoğunda yoksulluk vardır.

Hacıhasan Efendi'nin sağ kalan büyük oğlu, Hacıhasan mülkünün en büyük parçası çiftliğin sahibidir; torunlarından biri CHP bucak yöneticisi olup, kireç ocakları işletmektedir. Pamuk ve portakal giderek daha yaygın ve gelir getirici tarımsal ürünler olmaktadır. Ailenin mülk sahipleri, dönemin ekonomik sıkıntularına rağmen yüksek gelir sahibidir. Çiftliklerde, portakal bahçelerinde, pamuk tarlalarında ücretli tarım işçileri çalıştırmaktadırlar. Ertesi sene büyük oğlu Hasan'ı evlendiren Zeynep, zengin akrabaların işçilerine yemek yaparak tarla ve bahçelere taşımakta, evde kalan çocuklardan Kemal kamyonlarda muavinlik, Sulbiye, Cemal ve Şükran çocuk yaşlarında bahçe ve tarlalarda işçilik yapmaktadır. İşverenleri amcaları ve kuzenleridir; Zeynep'in işçiler için pişirdiği yemeklerden hane halkına düşmekte midir, bilmiyoruz; ama Anadolu'da aile içi emek sömürüsünün boyutları hakkındaki araştırmalar, yoksullukları hakkında ilave fikir verebilir.

Sulbiye bu yıllarda Halkevi'nin açtığı ipek dokuma kursunu birincilikle bitirmiş, kendisine bir dokuma tezgahı hediye edilmiştir. On yedi yaşında, amcalarından birinin oğluyla evlenip Hakkari'ye gidene kadar bu tezgahta dokuduğu ipek kumaşlarla eve katkı sağlamıştır. (Bu kumaşlardan kalan son iki parça, şimdi onun kızlarının salonlarını süslemektedir).

Emin Efendi, ailesini tamamen mülksüz bırakıp göçmemiştir; sağlığında baba mülkünden üstüne kalan bir bahçe ve içinde iki göz ev, küçük bir tarla vardır. Alicülük Hasan Efendi öldükten sonra oğulları kızkardeşlerine, Hacıhasan Efendi'nin oğullarına davrandığından daha cömert davranmış, Zeynep'e bazı mülkler kalmıştır. Bu mülklerden biri, çok ortaklı ve hâlâ başkalarına satılmamış olan Payas'taki Cin Kule'yi çevreleyen arazi arkeolojik sit alanı olup, çay bahçesi olarak kullanılmaktadır. Buzdonduran Yaylası'ndaki armutluk, devletin Dört Yol'da kamulaştırma bedeli ödemedi el koyup narenciye bahçeleri yaptığı söylenen araziler ise hâlâ efsane; ama ölümünden önceki son seçimlerde (1996 öncesi), hasta yatağında kalkıp Payas'tan Erzin'e "Altı Ok"a mührü basmak için giden Zeynep, Cumhuriyet'ten de onun partisinden de hiç şikayetçi olmamış, sonuna kadar sadık bir CHP'li olarak kalmıştır.

Kayseri'de o zamanlar Demokrat bir polis memuru olan ikinci damadı, Sulbiye'yle evlenmeden CHP'nin gadrine uğramış ve Hakkari'ye tayin edilmiştir. Düğünden sonra bir mitil ve döşek, ağabeyi Hasan'ın Sulbiye'ye düğün hediyesi olarak verdiği bir çantayla yeni evliler Çukurova'dan Cilo Dağları'na gitmişlerdir. Polis memurunun Hakkari'de yazdığı şiir, Zeynep'in kızını nasıl bir yere gönderdiğini anlatmakta yardımcı olabilir:

“Bu Kürtler başına poşi taktıyor
Onun da üstüne ağıl sarıyor
Görünce insanın aklı şaşıyor...”

* Yirmi yedi yaşında bir polis memurunun Hakkari'deki ilk günlerinde yazdığı bu şiir, Hakkari hakkındaki aktarımlarının sadece biridir. Buna, Hakkari halkının misafirperverliği muhakkak eklenmelidir. Kıs

1950'de millet "Yeter! Söz Bizim" deyip Demokrat Parti'yi iktidara getirince damadın tayini Adana'ya çıkmış ve Zeynep'le çocukları için yeni bir imkan doğmuştur.

1950'de Zeynep, Cemal, Şükran Tahsin ve İsmet ile birlikte halâ Erzin'de yaşamaktadır. 1953'de, yanında kalan çocukları Tahsin ve İsmet ile birlikte Adana'ya, kızı Sulbiye'nin evine taşınır. Kendisi orta okul ikinci sınıfta okuldan alındığı için zor durumda olanları okutmaya meraklı olan damadının yeğenleriyle de birlikte dokuza ulaşan hane nüfusunun ev ekonomisini zorlamasından olsa gerek, Zeynep'in ağabeyi Adana'da bacısına bir ev tutar bir yıl sonra. Zeynep Tahsin ve İsmet'le Adana'ya taşınmadan önce Cemal de bu evde kalmış ve 1952 yılında Yapı Sanat Lisesi'nden mezun olmuştur. Ardından Zonguldak'ta iki yıl inşaat teknik okuluna devam eden Cemal 1954'de D.S.İ. Bölge Müdürlüğü'nde inşaat teknisyeni olarak göreve başlamıştır.

Ailenin en eğitilmiş olan Cemal, D.S.İ. Bölge Müdürlüğü'nde teknisyen olarak işe başladığında Selahattin Kılıç Bölge Müdürü, Süleyman Demirel ise Genel Müdür'dür. Aile efsanesine göre, D.S.İ.'deki memuriyetinin beşinci yılında, Cemal'in çalışkanlığından pek memnun olan Barajlar Kralı, "Bak Cemal, biz bugün var yarın yokuz. Hazır burdayken seni İstanbul'a tayin edelim de mühendislik fakültesinde eğitimini tamamla" demiş. Demirel'in bunu demiş olacağına ve olmayacağına dair iki kanıt da cümlenin içinde var. Cemal, D.S.İ.'nden maaş alarak 1963'de Yıldız Teknik'i bitirdi; ama Süleyman Demirel hâlâ var.

1964'de Cemal'in henüz 32 yaşındayken ölümü Zeynep için ilk yetişkin evlat acıydı.

"Eridi dağlar eridi
Üstünü duman bürüdü
Cemal oğlum diye diye
Dilim damağım kurudu."

Ama bütün çocuklarının en kıymetlisi, daha 2 yaşına gelmeden yetim kalan İsmet oldu. İsmet, Y.S.E. Bölge Müdürlüğü'ndeki kadastro teknisyenliğini ölene kadar sürdürdü. 1968'de evlenince Zeynep'i de yanına, Adana'ya aldı ve Zeynep 1977'ye kadar Adana'da İsmet, karısı Şükür, torunları Zeynep ve Cemal'le yaşadı. Bundan sonraki hayatı, kızları, boşanmalarıyla evlilikleri arasında yalnız kalan oğlu Tahsin ve kızlarının evinde sürdü gitti. 1980'le 1995 arasında birkaç defa "bir demliğine" (ölmek için) Ankara'ya geldi, öbür dünyada güzel karşılanmak için saçlarının ve ellerinin kınasını eksik etmedi; ama her seferinde ölemeden Erzin'e ya da Payas'a döndü. 1989'da, ilk

günü aş eren ve canı yaz meyveleri çeken Zeynep'in kızı için bir sepet dolusu meyve gönderen Kürt de bu hikayelerin kahramanları arasındadır. Öksüz ve yetim çocukluğunda, yatağı ağabeyinin karısı tarafından köpek kulübesinin önüne atılan polis memuru için bu sepet de poşili ve agilli "vahşi" Kürt görüntüsü kadar şaşırtıcı olmalı.

torunun ikiz torunları doğdu. Torunun torunları Yaprak'la Başak'ı kucığına alan Zeynep, kendi inancına göre, cennetlik oldu.

Zeynep'in ağzından ilk söylendiğinde dinlediğim tek ağıt 1977'de, İsmet'in tabutu Erzin'e geldiğinde söylenmişti.

“Şöyle durun ben varayım
Açın yüzünü göreyim
Uzak yollardan gelmiş
Kekilini ben tarayım.”

Cemal'in 1964'deki erken ölümünün ardından, 1971'de Hasan, 1982'de Kemal öldü. Bebek ölümleri dışında ilk torun acısını 1974'de Leyla'nın ölümünde yaşadı. 1979'da, kocasının adını taşıyan yetişkin torunu Emin, bir başka Sultan'ın aşk acısının da körüklediği bir bunalım anında intihar etti. Zeynep her ölüm için bir ağıt söyledi; ama ne yazık ki bunların çoğu yok olup gitti. 2 Ocak 1993'te, kendisini Payas ve Erzin taraflarındaki son ziyaretimde, Erzin'de, fotoğrafta görülen bir göz evinde, şimdi elde kalan ağıtlarını kaydetmiştim. Küçük kızı Şükran'ın demlediği ve bitir bitmez tazelediği çaylarımızı içerken, benim yüzümden sürekli geçmişi hatırlamaktan yorulup, bir dörtlülle birden kesmişti konuyu.

“Masayı ortaya korlar
Misafirler başına otururlar
Ev sahibinin beli bükülük
Söyler onlara ağıtlar.”

1995'de, ölümünden tam bir yıl önce, Tahsin de öldü. Bu haber Zeynep'ten aylarca saklandı. Artık, ömrü hastalara ve yaşlılara bakmakla geçmiş olan ve eğer bu dünyada yaptıkları için cenneti hak edecek olanlar varsa bunların başında gelen Şükran'la, Payas'ta yaşıyordu. Son haberi Şükran anlatıyor:

“Bir gün öğlen namazı kılıyordum, anam da sedirde yatıyordu. Ben namazdayken telefon çaldı, açamadım. Namaz bittikten sonra anam, ‘Şükran, Tahsin arıyodu heralde’ dedi. Kalkıp yanına oturdum. ‘Bak Ana’ dedim, ‘senin kaç tane oğlun öldü?’ ‘Dört tane’ dedi. ‘Tahsin de ölse ne kalır?’ dedim. ‘Ne kalır?’ dedi. ‘Bak işte Ana, Tahsin de öldü, üç kızla kaldın işte’ dedim. Hiç sesini çıkarmadı.”

Herhalde artık ağlayacak mecali kalmamıştı. Zeynep, Şükran'ın anlatmasıyla, 19 Ekim 1996 günü sessiz sedasız yatağında öldü.

Özet:

Bu çalışmada Anadolu'dan Erzin-Payas'ta, II. Meşrutiyet'in ilanından önce doğan, çocuklarının ölümünü ve 85 torununun doğumunu gören bir kadının, Zeynep'in (ölm. 1996) öyküsü anlatılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Erzin, Payas, Fransız İşgali, aile tarihi

Abstract:

This is the story of Zeynep (d. 1996), an Anatolian woman from Erzin-Payas; born before the Second Constitutional Period, she lived to see the deaths of her children and the births of 85 grandchildren.

Keywords: Erzin, Payas, French occupation, family history